

DEROGAREA DE LA DISPOZIȚIILE CONVENȚIEI PENTRU APĂRAREA DREPTURILOR OMULUI ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE ÎN CAZ DE STARE DE URGENȚĂ

Răzvan Horațiu RADU

Procuror

Lector univ. dr., Facultatea de Drept, Universitatea Al. I. Cuza, Iași

Abstract

In time of war or other public emergency threatening the life of the nation any High Contracting Party may take measures derogating from its obligations under this Convention to the extent strictly required by the exigencies of the situation, provided that such measures are not inconsistent with its other obligations under international law. Convention rights do not allow of any derogation. On a procedural level, the State availing itself of this right of derogation must keep the Secretary General of the Council of Europe fully informed. On 16 March 2020 the President of Romania decreed state of emergency on the territory of Romania in order to ensure the containment of the spread of SARS-CoV-2 virus on the territory of Romania. The Decree includes the emergency measures of immediate and gradual application deemed necessary in order to limit the spread of the virus and ensure public health at national level. Some of the measures taken in this context involve derogations from the obligations under the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms

Keywords: *derogation, public emergency, notification, SARS COV-2 virus, article 15.*

1. Introducere

Prin Decretul prezidențial nr. 195 din data de 16 martie 2020¹, în contextul necesității luării unor măsuri pentru combaterea pandemiei de SARS COV 2 care a atins între timp și România, a fost instituită starea de urgență pe teritoriul României, pe o durată de 30 de zile, în scopul protejării dreptului la viață și al sănătății persoanelor dar și pentru diminuarea efectelor negative asupra econo-

¹ Publicat în M. Of. nr. 212 din 16 martie 2020.

miei. Decretul privind instituirea stării de urgență a fost aprobat de Parlamentul României la data de 19 martie 2020. Art. 2 din Decret prevede că pe durata stării de urgență este restrâns exercițiul următoarelor drepturi: libera circulație; dreptul la viață intimă, familială și privată; inviolabilitatea domiciliului; dreptul la învățătură; libertatea întrunirilor; dreptul de proprietate privată; dreptul la grevă; libertatea economică. Măsura stării de urgență a fost prelungită cu încă 30 de zile, începând cu data de 15 aprilie 2020². Întrucât s-a apreciat că o parte dintre măsuri derogă de la obligațiile pe care România le are ca stat parte la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale³ (în continuare Convenția), Ministerul Afacerilor Externe a fost mandatat să notifice derogarea Secretarului General al Consiliului Europei, conform obligațiilor internaționale ale României. Prin Nota Verbală nr. 498 din data de 18 martie 2020, Reprezentanța Permanentă a României de pe lângă Consiliul Europei a înștiințat Secretariatul General al Consiliului Europei despre măsurile luate, atașând notei verbale și o copie a decretului prezidențial⁴.

Cu alte cuvinte, prin această notificare autoritățile române s-au prevalat, pentru prima dată în scurta lor istorie de membru al Consiliului Europei, de derogările prevăzute de art. 15 din Convenție⁵.

Astfel, art. 15 din Convenție, intitulat „Derogarea în caz de stare de urgență” permite statelor părți la Convenție ca, în anumite condiții expres prevăzute, să deroge în mod unilateral de la o parte din obligațiile pe care aceasta le impune prin suspendarea temporară a exercitării unor drepturi și libertăți pe care le prevede⁶. Cu alte cuvinte, art. 15 din Convenție pune la dispoziția statelor semnatare o clauză derogatorie care permite, în circumstanțe excepționale, înlocuirea legalității normale cu o legalitate excepțională⁷.

² Decretul nr. 240 din 14 aprilie 2020, publicat în M. Of. Nr. 311 din 14 aprilie 2020.

³ Semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 și ratificată de România prin Legea nr. 30/1994, publicată în M. Of. nr. 135 din 31 mai 1994.

⁴ <https://rm.coe.int/09000016809cee30>.

⁵ Art. 15 din Convenție, având titlul marginal „Derogarea în caz de stare de urgență” prevede că:

1. În caz de război sau de alt pericol public ce amenință viața națiunii, orice Înalță Parte Contractantă poate lua măsuri care derogă de la obligațiile prevăzute de prezenta Convenție, în măsura strictă în care situația o impune și cu condiția ca aceste măsuri să nu fie în contradicție cu alte obligații care decurg din dreptul internațional.

2. Dispoziția precedentă nu permite nicio derogare de la art. 2, cu excepția cazului de deces rezultând din acte licite de război, și nici de la art. 3, 4 (par. 1) și 7.

3. Orice Înalță Parte Contractantă ce exercită acest drept de derogare îl informează pe deplin pe Secretarul General al Consiliului Europei cu privire la măsurile luate și la motivele care le-au determinat. Aceasta trebuie, de asemenea, să informeze Secretarul General al Consiliului Europei și asupra datei la care aceste măsuri au încetat a fi în vigoare și dispozițiile Convenției devin din nou deplin aplicabile.

⁶ D. Harris, M. O'Boyle, C. Warbrick, C. (coord.), *Law of the European Convention on Human Rights*, 2nd ed., Oxford University Press, New York, 2009, p. 617.

⁷ F. Sudre, *Droit européen et international des droits de l'homme*, Ed. PUF, ed. a 6-a, p.217.

În istoria Consiliului Europei, până la izbucnirea pandemiei SARS COV2, doar 8 state (Marea Britanie, Irlanda, Grecia, Turcia, Ucraina, Albania, Armenia, Franța și Georgia) au mai notificat derogarea prevăzută de art. 15 din Convenție. Datorită pandemiei, alături de România alte 9 state au mai invocat derogarea în cauză (Letonia, Armenia, Estonia, Georgia, Republica Moldova, Albania, San Marino, Serbia și Macedonia de Nord)⁸.

2. Starea de urgență. Noțiune

Prin stare de urgență se înțelege: „Situția excepțională de război sau de alt pericol public care amenință starea națiunii reglementată de art. 15 din Convenție, în timpul căreia statele părți pot lua o serie de măsuri de suspendare temporară a exercitării unor drepturi sau libertăți prevăzute de Convenție, în anumite condiții strict reglementate de aceasta”⁹.

Conform art. 15, adoptarea măsurilor derogatorii de la dispozițiile Convenției, în condițiile stării de urgență, necesită îndeplinirea de către statele care le invocă a unor *condiții de fond* ce vizează: *cazurile în care sunt autorizate, caracterul de necesitate și obiectul lor*, dar și *de formă: procedura ce trebuie urmată* pentru luarea acestor măsuri. Aceste condiții își pot atinge obiectivul de a limita puterea arbitrară a statului numai în măsura în care sunt supuse controlului Curții¹⁰.

3. Cazurile de autorizare a măsurilor derogatorii

Art. 15 prevede posibilitatea adoptării unor asemenea măsuri „în caz de război” sau de „pericol public ce amenință viața națiunii”.

În jurisprudența sa, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (în continuare Curtea) a caracterizat aceste noțiuni ca fiind „situații de criză sau de pericol excepțional și iminent, care afectează populația în ansamblu și constituie o amenințare la adresa vieții organizate a comunității statale”¹¹.

Așadar, pericolul în cauză trebuie să aibă un caracter excepțional și să amenințe viața națiunii. Originea pericolului poate consta într-o calamitate naturală, război, revoltă, rebeliune, insurecție etc. Curtea lasă la latitudinea statelor să

⁸ Cifra este valabilă la data de 16 aprilie 2020 conform <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/webContent/6211354>

⁹ M. Vasiescu, R.H. Radu, I.-G. Popa, I.A. Neagu, G. Munteanu, M.I. Morariu, I. Militaru, R.M. Călin, D.-A. Călin, I. Cambrea, C.G. Caian, D.C. Bunea, V.H. Dimitrie Constantinescu, *Dicționar de Drepturile Omului*, Ed. C.H. Beck, București, 2013, p. 768.

¹⁰ *Ibidem*, p. 768, Fr Sudre, *Drept European și Internațional al Drepturilor Omului*, Ed. Polirom, 2006, p. 177-180.

¹¹ Lawless c. Irlandei, nr.3, Hotărârea din 1 iulie 1961, par. 28

stabilească care este starea de urgență („război” sau „pericol public ce amenință viața națiunii”). Pericolul trebuie să fie real (demonstrat) sau iminent¹². Se încadrează în acest sens și o criză care afectează doar o parte a teritoriului unui stat : de exemplu derogările care priveau doar o parte a Marii Britanii în contextul conflictului terorist din Irlanda de Nord¹³ sau doar sud-estul Turciei¹⁴.

În scurta istorie a Consiliului European, nu a existat vreo situație de război care să determine aplicarea măsurilor derogatorii și prin urmare, nici Curtea nu a fost pusă în situația de a interpreta această noțiune. Totuși, în practica Curții, până în acest moment, asemenea derogări au fost admise în cazuri de amploare considerabilă interpretate ca fiind pericole publice ce amenință viața națiunii. În acest sens pot fi exemplificate: fenomenul terorist din Irlanda de Nord¹⁵, activitatea teroristă a PKK în sud - estul Turciei¹⁶, amenințările cu atentate la adresa Marii Britanii după atacurile de la 11 septembrie 2011 din Statele Unite ale Americii¹⁷, tentativa de lovitură de stat din Turcia din vara anului 2016 și eventualele acte teroriste asociate¹⁸.

În alte cazuri, derogările solicitate nu au fost admise (de exemplu în cauzele grecești privitoare la încălcările Convenției denunțate de Danemarca, Olanda, Norvegia și Suedia și săvârșite de „regimul coloneilor” instalat la putere în Grecia), unde fosta Comisie Europeană a Drepturilor Omului a afirmat că nu erau îndeplinite condițiile de aplicare a art. 15 din Convenție iar legislația și practicile administrative ale noului regim instalat în Grecia au încălcat mai multe drepturi prevăzute de Convenție, nefiind justificate de art. 15 din Convenție¹⁹.

Curtea este însă singura în măsură să verifice dacă statele au depășit măsura strictă impusă de situația de criză printr-un control al marjei naționale de apreciere. Mai mult, rămânerea în vigoare a unor măsuri derogatorii după încetarea împrejurărilor excepționale reprezintă o încălcare a Convenției²⁰ La fel și în cazul depășirii teritoriale a măsurilor derogatorii²¹.

¹² M. Vasiescu, R.H. Radu, I.-G. Popa, I.A. Neagu, G. Munteanu, M.I. Morariu, I. Militaru, R.M. Călin, D.-A. Călin, I. Cambrea, C.G. Caian, D.C. Bunea, V.H. Dimitrie Constantinescu, *op. cit.*, p. 768.

¹³ Irlanda c. Marii Britanii, Hotărârea din 18 ianuarie 1978, par. 205; Brannigan și McBride c. Marii Britanii, Hotărârea din 26 mai 1993, par. 45-47.

¹⁴ Aksoy c. Turciei, Hotărârea din 18 decembrie 1996, par. 70.

¹⁵ Irlanda c. Marii Britanii, Hotărârea din 18 ianuarie 1978, par. 205, 212; Brannigan și McBride c. Marii Britanii, Hotărârea din 26 mai 1993, par. 50-51.

¹⁶ Aksoy c. Turciei, Hotărârea din 18 decembrie 1996, par. 70.

¹⁷ A ș.a. c. Marii Britanii, Hotărârea din 19 februarie 2009, par. 181.

¹⁸ Alparslan Altan c. Turciei, Hotărârea din 16 aprilie 2019, par. 73-74; Mehmet Hasan Altan c. Turciei, Hotărârea din 20 martie 2018, par. 91-93.

¹⁹ Raportul Comisiei Europene a Drepturilor Omului din 5 noiembrie 1969, par. 159-165, 207.

²⁰ Bîrsan, *op. cit.*, p. 987; F. Sudre, *op. cit.*, p. 220.

²¹ Sakik ș.a. c. Turciei, Hotărârea din 26 noiembrie 1997, par. 39; Sadak c. Turciei, Hotărârea din 8 aprilie 2004, par. 56.

4. Caracterul de necesitate al măsurii derogatorii

Măsurile derogatorii trebuie să aibă un caracter absolut necesar, să fie strict indispensabile pentru a putea face față pericolului public. Statul nu poate suspenda în baza art. 15 din Convenție drepturile și libertățile garantate decât în măsura în care exercitarea acestora ar fi de natură să-l împiedice să facă față pericolului public, adică măsurile trebuie strict limitate la cerințele situației²².

Bineînțeles, autoritățile naționale au o marjă de apreciere, fiind mai bine plasate decât judecătorii Curții pentru a evalua dacă există un asemenea pericol și care sunt natura și întinderea derogărilor necesare pentru a-l depăși. Marja de apreciere a statului este însă supusă controlului Curții²³.

În cauza *Lawless*, Curtea a apreciat că arestarea și detenția administrativă a unor indivizi bănuiți de participare la acțiuni teroriste reprezintă o măsură strict limitată la cerințele situației, de vreme ce funcționarea jurisdicțiilor penale ordinare, a curților penale speciale și a tribunalelor militare nu s-a dovedit suficientă pentru restabilirea păcii și ordinii publice²⁴.

Ulterior, în cauza *Brannigan și Mc Bride c. Regatului Unit*, Curtea și-a ridicat problema dacă marja de apreciere extinsă recunoscută statului în materie nu conduce la excluderea controlului Curții. În speță, Curtea a precizat însă că a fost conform cu art. 15 din Convenție excluderea oricărui control judiciar asupra prelungirii până la aproape 7 zile a duratei arestării preventive în cazul unor presupuși teroriști, deși într-o cauză anterioară (*Brogan*) Curtea apreciasse că deținerea unei persoane arestate timp de 4 zile și jumătate fără a fi adusă în fața unui judecător reprezintă o încălcare a art. 5 par. 3 din Convenție²⁵. Trebuie precizat însă că în cauza *Brogan* nu s-a pus problema aplicabilității art. 15 întrucât Guvernul britanic nu instituisese aceste măsuri derogatorii.

Totuși, în alte cauze turcești, controlul Curții a fost mai riguros, considerându-se că lipsa oricărui control judiciar pe durata arestării preventive nu reprezintă o măsură indispensabilă pentru a face față pericolului public²⁶.

²² M. Vasiescu, R.H. Radu, I.-G. Popa, I.A. Neagu, G. Munteanu, M.I. Morariu, I. Militaru, R.M. Călin, D.-A. Călin, I. Cambrea, C.G. Caian, D.C. Bunea, V.H. Dimitrie Constantinescu, *op. cit.*, p. 769.

²³ *Brannigan și Mc Bride c. Marii Britanii*, Hotărârea din 26 mai 1993, par. 43; *Irlanda c. Marii Britanii*, Hotărârea din 18 ianuarie 1978, par. 207; *Lawless c. Irlandei*, nr. 3, Hotărârea din 1 iulie 1961, par. 36-38; *Mehmet Hasan Altan c. Turciei*, Hotărârea din 20 martie 2018, par. 91; *Aksoy c. Turciei*, Hotărârea din 18 decembrie 1996, par. 68.

²⁴ *Lawless c. Irlandei*, nr. 3, Hotărârea din 1 iulie 1961, par. 36.

²⁵ *Brannigan și Mc Bride c. Marii Britanii*, Hotărârea din 26 mai 1993, par. 55, 58-60; *Brogan ș.a. c. Marii Britanii*, par. 57-62.

²⁶ *Aksoy c. Turciei*, Hotărârea din 18 decembrie 1996, par. 83-84, în același sens *Demir ș.a. c. Turciei*, Hotărârea din 23 septembrie 1998, par.52, 57.

Într-o cauză recentă însă, Curtea a renunțat să mai examineze dacă situația denunțată reprezenta o derogare valabilă întrucât părțile nu au ridicat această problemă²⁷.

Pe de altă parte, în jurisprudența recentă generată de tentativa de lovitură de stat din Turcia din 2016, Curte, analizând cererile formulate de doi jurnaliști turci, a afirmat că starea de urgență nu poate fi folosită ca pretext pentru a limita dezbaterile politice, statele trebuind să ia toate măsurile pentru protejarea valorilor democrației precum pluralismul, toleranța și spiritul de deschidere²⁸. În aceleași cauze, analizând modalitatea în care autoritățile turce au procedat la privarea de libertate a acelorași persoane, Curtea s-a raliat analizei Curții Constituționale din Turcia și a apreciat că acestea nu au fost luate conform căilor legale și au încălcat art. 5 din Convenție. Prin urmare, măsurile derogatorii au depășit caracterul absolut necesar cerut de situația dată²⁹. Remarcăm în aceste cauze importanța pe care Curtea o acordă, ca prin restricțiile impuse, să fie respectate garanțiile constituționale.

Când Curtea analizează dacă un stat a depășit măsura strictă impusă de situația de criză sunt luați în considerare factori precum³⁰: natura drepturilor afectate de derogare, durata stării de urgență și circumstanțele care au creat-o³¹; dacă legislația ordinară era suficientă pentru a face față stării de pericol public aflat în creștere³²; dacă măsurile luate sunt ca reacție adaptată la situația de stare de urgență³³; dacă aceste măsuri au fost utilizate în scopul pentru care au fost adoptate³⁴; dacă este efectuat un control constant asupra necesității aplicării derogării, ca o condiție de proporționalitate³⁵; dacă măsurile impuse sunt dublate de garanții în scopul de a împiedica potențiale abuzuri³⁶; dacă măsurile au fost proporționale raportat la scopul urmărit și dacă ele au fost discriminatorii în mod nejustificat³⁷; dacă ele au urmat căile legale³⁸, etc.

²⁷ Khlebiuk c. Ucrainei, Hotărârea din 25 iulie 2017, par. 82.

²⁸ Mehmet Hasan Altan c. Turciei, Hotărârea din 20 martie 2018, par. 210; Şahin Alpay c. Turciei, Hotărârea din 20 martie 2018, par. 180.

²⁹ Mehmet Hasan Altan c. Turciei, Hotărârea din 20 martie 2018, par. 140; Şahin Alpay c. Turciei, Hotărârea din 20 martie 2018, par. 119.

³⁰ www.echr/coe.int, *Guide sur l'article 15 de la Convention européenne des droits de l'homme*, p. 8-9.

³¹ A. ș.a. c. Marii Britanii, Hotărârea din 19 februarie 2009, par. 173 Brannigan și McBride c. Marii Britanii, Hotărârea din 26 mai 1993, par. 43.

³² Lawless c. Irlandei, nr.3, Hotărârea din 1 iulie 1961, par. 36; Irlanda c. Marii Britanii, Hotărârea din 18 ianuarie 1978, par. 212.

³³ Alparslan Altan c. Turciei, Hotărârea din 16 aprilie 2019, par. 118; Brannigan și McBride c. Marii Britanii, Hotărârea din 26 mai 1993, par. 51.

³⁴ Lawless c. Irlandei, nr.3, Hotărârea din 1 iulie 1961, par. 38.

³⁵ Brannigan și McBride c. Marii Britanii, Hotărârea din 26 mai 1993, par. 54.

³⁶ Lawless c. Irlandei, nr.3, Hotărârea din 1 iulie 1961, par. 37; Brannigan și McBride c. Marii Britanii, Hotărârea din 26 mai 1993, par. 61-65; Aksoy c. Turciei, Hotărârea din 18 decembrie 1996, par. 79-84.

³⁷ A. ș.a. c. Marii Britanii, Hotărârea din 19 februarie 2009, par. 90.

³⁸ Alparslan Altan c. Turciei, 2019, par. 119; Mehmet Hasan Altan c. Turciei, 2018, par. 140.

4. Obiectul măsurilor derogatorii

În primul rând, „starea de urgență” prevăzută de art. 15 nu permite statelor să deroge de la ansamblul prevederilor Convenției. Astfel, Convenția nu admite nicio derogare de la dreptul la viață (art. 2), cu excepția decesului ce rezultă din acte licite de război, de la interdicția torturii sau a tratamentelor inumane sau degradante (art. 3), de la interdicția sclaviei (art. 4 par. 1) sau de la principiul „*nicio pedeapsă fără lege*” (art. 7), drepturi care sunt privite ca fiind absolute. În plus, 3 dintre protocoalele adiționale la Convenție adaugă și alte ipoteze de la care nu sunt permise derogări: Protocolul nr. 6 privind abolirea pedepsei cu moartea în timp de război, Protocolul nr. 13 privind abolirea pedepsei cu moartea în toate circumstanțele și Protocolul nr. 7 însă doar cu privire la dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori (*non bis in idem*), prevăzut de art. 4. Prin urmare, aceste drepturi continuă să fie pe deplin aplicabile și în circumstanțele excepționale ale stării de urgență.

În al doilea rând, măsurile derogatorii trebuie să fie compatibile cu celelalte obligații ce derivă din dreptul internațional, de exemplu cu Pactul Internațional privind Drepturile Civile și Politice adoptat de Organizația Națiunilor Unite în 1966. Această prevedere este de natură să asigure respectarea unui standard minimal asumat la nivel internațional, în materia respectării drepturilor omului.

În al treilea rând, statele sunt obligate să precizeze durata și aria geografică a măsurilor adoptate³⁹.

5. Condițiile de formă ale măsurilor derogatorii

Art. 15 din Convenție prevede obligația statelor de a informa Secretarul General al Consiliului Europei despre măsurile derogatorii pe care dorește să le ia și despre motivele care le-au determinat, precum și cu privire la data la care măsurile au încetat să mai fie în vigoare, iar dispozițiile Convenției devin din nou aplicabile. Informarea trebuie adresată în cel mai scurt timp, iar informațiile transmise trebuie să fie suficiente pentru ca destinatarii lor să poată aprecia natura și întinderea derogărilor de la dispozițiile Convenției. Controlul Curții se întinde și asupra respectării condițiilor de formă⁴⁰.

Astfel, într-o cauză, fosta Comisie Europeană a Drepturilor Omului a decis că art. 15 este inaplicabil întrucât, în absența unui act formal de notificare măsurile derogatorii luate nu pot fi justificate⁴¹.

³⁹ M. Vasiescu, R.H. Radu, I.-G. Popa, I.A. Neagu, G. Munteanu, M.I. Morariu, I. Militaru, R.M. Călin, D.-A. Călin, I. Cambrea, C.G. Caian, D.C. Bunea, V.H. Dimitrie Constantinescu, *op. cit.*, p. 770.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 770; Mehmet Hasan Altan c. Turciei, Hotărârea din 20 martie 2018, par. 89; Şahin Alpay c. Turciei, Hotărârea din 20 martie 2018, par. 73.

⁴¹ Cipru c. Turciei, Raportul Comisiei Europene a Drepturilor Omului din 4 octombrie 1983, par. 67; în cauză autoritățile turce s-au prevalat de notificarea privind derogarea ce privea anumite

Prin Nota Verbală nr.498 din data de 18 martie 2020, Reprezentanța Permanentă a României de pe lângă Consiliul Europei a notificat Secretariatul General al Consiliului Europei despre măsurile luate, atașând notei verbale și o copie a decretului prezidențial⁴². Având în vedere notificarea Secretarului General al Consiliului Europei despre măsurile luate, apreciem că din acest punct de vedere, condiția de formă este îndeplinită⁴³. Mai mult, la datele de 2 și 15 aprilie 2020, prin două note verbale, Reprezentanța Permanentă a notificat Secretariatul General al Consiliului Europei cu privire la măsurile luate de autoritățile naționale în vederea atingerii obiectivelor care au determinat decretarea stării de urgență⁴⁴.

6. Concluzii

În primul rând trebuie subliniat că derogarea de la dispozițiile Convenției, în condițiile stării de urgență, are un caracter eminentamente excepțional, aspect de strictă interpretare în viziunea Curții. Prin urmare, statele nu au un cec în alb pentru nerespectarea drepturilor așa cum au fost ele garantate de Convenție iar aceasta continuă să le fie aplicabilă. O atare măsură nu are ca efect nici încetarea activității Curții, în ansamblu sau cu privire la activitatea sa față de plângerile împotriva respectivului stat. Deși momentan activitatea Curții este și ea afectată de pandemie și este dependentă de măsurile luate de Franța, statul gazdă, totuși Curtea își continuă activitatea prin utilizarea corespondenței electronice și a telemuncii așa încât cererile sunt primite și procesate în continuare, fiind repartizate formațiunilor de judecată⁴⁵.

În al doilea rând, având în vedere jurisprudența Curții, putem aprecia că o situație precum actuala criză sanitară mondială, cu efectele pe care le generează, poate fi încadrată în exigențele textului convențional de "situație de pericol public ce amenință viața națiunii", astfel încât statele au un temei de care se pot prevala pentru a deroga de la dispozițiile Convenției.

În al treilea rând, în ce privește durata măsurilor derogatorii, așa cum precizam și mai sus, ea reprezintă un factor pe care Curtea îl analizează. Bineînțeles, o durată cât mai scurtă ce se încheie imediat ce a încetat și starea care a determinat măsurile derogatorii va fi de natură să îndeplinească criteriile de necesitate a restricțiilor impuse. Totuși, durata nu este în sine un element determinant, având

zone ale Turciei (de ex., provincia Adana), însă Comisia a apreciat că măsurile teritoriale nu pot fi extinse și la zona de nord a Ciprului ocupată de autoritățile turce.

⁴² <https://rm.coe.int/09000016809cee30>.

⁴³ A se vedea pentru detalii jurisprudențiale și cauza Lawless c. Irlandei, nr.3, Hotărârea din 1 iulie 1961, par. 39-47; în această cauză, notificarea s-a făcut după 12 zile și Curtea a apreciat că nu a fost încălcată condiția de formă.

⁴⁴ <https://rm.coe.int/16809e16bf>.

⁴⁵ <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home&c=fre>.

în vedere că restricții ce s-au întins pe perioade de câțiva ani au fost considerate conforme exigențelor Convenției⁴⁶.

În al patrulea rând, în măsura în care Curtea va analiza orice ingerință, restricție sau potențială încălcare a drepturilor și libertăților prevăzute de Convenție, în condițiile pandemiei, rezultatul va depinde de situația specifică a fiecărui stat în parte și de analiza efectuată în concret, indiferent dacă se invocă sau nu derogarea de la art. 15 din Convenție.

Nu în ultimul rând, o atenție particulară trebuie acordată situației României. Conform Decretelor nr. 195 și 240, măsurile derogatorii nu au în vedere decât drepturile cuprinse la art. 2 respectiv: libera circulație; dreptul la viață intimă, familială și privată; inviolabilitatea domiciliului; dreptul la învățătură; libertatea întrunirilor; dreptul de proprietate privată; dreptul la grevă; libertatea economică. Spre deosebire de alte situații anterioare în care statele părți au derogat de la dispozițiile Convenției, trebuie subliniat că România nu a invocat derogarea de la dreptul la libertate și siguranță sau libertatea de exprimare. Având în vedere că, în conformitate cu art. 2 și 4 ale Decretului nr. 195 și art. 2 și 3 ale Decretului nr. 240, exercițiul drepturilor în discuție este restrâns proporțional cu gradul de realizare al unor criterii expres prevăzute iar aplicabilitatea este graduală putem aprecia că invocarea art. 15 din Convenție reprezintă mai degrabă un gest de prudență a autorităților române decât o atitudine asumată de încălcare sau restricționare a unor drepturi. Deși derogarea invocată de autoritățile române pare justificată până în acest moment și conformă cu exigențele Curții, la o analiză concretă trebuie însă urmărită durata totală a acesteia și măsurile concrete care vor fi luate, nefiind exclusă și invocarea altor drepturi care ar putea fi limitate în viitor.

O discuție legitimă care se poate face și în cazul României este în ce măsură era necesară o derogare de la dispozițiile Convenției având în vedere că drepturile prevăzute la art. 2 din decret au corespondent în drepturi prevăzute de aceasta⁴⁷ care au caracter relativ și care permit din partea autorităților naționale, în anumite condiții bine definite, ingerințe, limitări sau restricții. În acest sens poate fi invocat, cu titlu de exemplu, art. 41 din Anexa Decretului nr. 195 unde se prevede că „Prescripțiile și termenele de decădere de orice fel nu încep să curgă, iar, dacă au

⁴⁶ A se vedea Irlanda c. Marii Britanii, Hotărârea din 18 ianuarie 1978; Brannigan și McBride c. Marii Britanii, Hotărârea din 26 mai 1993.

⁴⁷ Dintre drepturile enumerate la art. 2 al Decretului nr.195/2020, majoritatea își găsesc corespondent și în Convenție:

- libera circulație este prev. de art. 2 din Protocolul nr. 4 adițional la Convenție;
- dreptul la viață intimă, familială și privată și inviolabilitatea domiciliului de art. 8 din Convenție;
- dreptul la învățătură de art. 2 din Primul Protocol adițional la Convenție;
- libertatea întrunirilor de art. 11 din Convenție;
- dreptul de proprietate privată de art. 1 din Primul Protocol adițional la Convenție;
- dreptul la grevă a fost dedus pe cale jurisprudențială din art. 11 din Convenție privind libertatea sindicală.

început să curgă, se suspendă pe toată durata stării de urgență instituite potrivit prezentului decret (...)"'. Este evident că aceste prevederi constituie o limitare a dreptului de acces la instanță, componentă a dreptului la un proces echitabil prevăzut de art. 6 din Convenție. O atare limitare poate fi privită însă ca legitimă din perspectiva jurisprudenței Curții⁴⁸. Or, art. 2 din decret nu prevede expres și o restrângere a dreptului la un proces echitabil și, prin urmare, nu putem considera că, în lipsa unei precizări exprese, derogarea prevăzută de art. 15 din Convenție și invocată de autoritățile române în notificarea trimisă Consiliului Europei se întinde și asupra acestui drept.

Bineînțeles, invocarea art. 15 permite luarea unor măsuri mult mai restrictive privind drepturile și libertățile garantate de Convenție, decât în condiții normale. Este important însă ca aceste măsuri să nu se transforme într-un abuz de putere. În orice caz, așa cum subliniam și mai sus, statele au o largă marjă de apreciere în a stabili ce măsuri sunt necesare pe perioada stării de urgență, însă marja de manevră a statului nu este nelimitată putând fi supusă controlului european, în măsura în care Curtea va fi sesizată cu acțiuni privind încălcarea unor drepturi și libertăți convenționale.

⁴⁸ A se vedea Răzvan Horațiu Radu, *Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Note de curs*, ed. a II-a, Ed. Universul Juridic, 2018, p. 107 și jurisprudența citată.